

Pawlak, Józef

Profesor Tadeusz Szczurkiewicz

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filozofia 14 (250), 3-10

1993

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PROFESOR TADEUSZ SZCZURKIEWICZ

Życie i działalność naukowa Tadeusza Szczurkiewicza były ściśle związane z dziejami socjologii w Polsce. Ten wybitny uczyony należał do współtwórców poznańskiej szkoły socjologicznej, która w okresie międzywojennym odegrała główną rolę w kształtowaniu się w naszym kraju socjologii jako odrębnej dyscypliny naukowej.

Tadeusz Szczurkiewicz urodził się 20 XI 1895 r. w Pilźnie (obecne województwo tarnowskie) w rodzinie inteligenckiej. Szkołę średnią ukończył w Gorlicach w 1914 r. W roku 1918 wstąpił do odrodzonego wojska polskiego, z którego został zwolniony w roku następnym w celu rozpoczęcia studiów uniwersyteckich. Od kwietnia 1919 r. studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Słuchał wykładów wielu znakomych uczonych, m.in. T. Garbowskiego, W. Rubczyńskiego, W. Heinricha, S. Windakiewicza, J. Losia, M. Zdziechowskiego. W listopadzie 1919 r. przeniósł się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie kontynuował studia filozoficzne i polonistyczne oraz żywo interesował się etnologią i etnografią. Od momentu objęcia przez Floriana Znanickiego Katedry Historii Filozofii, przemianowanej w 1920 r. na Katedrę Socjologii i Filozofii Kultury, T. Szczurkiewicz uczęszczał na wszystkie jego wykłady. Właśnie pod wpływem Znanickiego, który już wtedy miał poważny dorobek naukowy oraz ustaloną pozycję w socjologii światowej, zdecydował, iż socjologia będzie głównym przedmiotem jego studiów. W 1921 r. Znanicki powołał T. Szczurkiewicza na asystenta i sekretarza Instytutu Socjologicznego, niezależnego pod względem instytucjonalnym od Uniwersytetu Poznańskiego. Po przekształceniu na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych Instytutu Socjologicznego w Polski Instytut Socjologiczny z siedzibą w Poznaniu, Szczurkiewicz pełnił w nim odpowiedzialne funkcje, m.in. od 1937 r. do wybuchu II wojny światowej był wicedyrektorem tej instytucji naukowej.

Florian Znanicki wywierał wpływ na swych uczniów zarówno rozległością wiedzy, jak i śmiałością formułowanych koncepcji teoretycznych. Szczurkiewicz widział w nim wspaniałego mistrza, który zachęcał młodych adeptów nauki do podejmowania ambitnych zadań badawczych. Z kolei Znanicki pokładał w Szczurkiewiczu wielkie nadzieje, podkreślając, że

w jego publikacjach naukowych dochodzi do głosu własna postawa teoretyczna, zarysowuje się nowe podejście do wielu fundamentalnych zagadnień socjologicznych¹.

Tytuł doktora z zakresu socjologii T. Szczurkiewicz uzyskał w 1931 r. na podstawie rozprawy „Sugestia społeczna”. W siedem lat później habilitował się na Uniwersytecie Poznańskim przedstawiając pracę pt. *Rasa, środowisko, rodzina*, która ukazała się jako drugi tom Biblioteki Socjologicznej Polskiego Instytutu Socjologicznego. Praca ta zapewniła T. Szczurkiewiczowi trwale miejsce w polskiej socjologii.

Rzadko się zdarza — pisze J. Ziółkowski — by ktoś jedną książką wszedł do historii socjologii swej społeczności narodowej. Więcej jeszcze — tylko bariera językowa sprawiła, iż *Rasa, środowisko, rodzina* (1938) Tadeusza Szczurkiewicza nie stała w rzędzie klasyków światowej socjologii. Gdyby była ukazała się w którymś z języków „światowych” — angielskim, francuskim czy niemieckim, byłaby wydarzeniem w skali ogólnoswiatowej. Nie ma dotąd w socjologii — nie wyłączając znakomitej historii nauki o społeczeństwie P. Sorokina *Contemporary Sociological Theories* (New York 1928) — lepszej od poznańskiego uczonego krytyki kierunku demograficznego i rasowo-antropologicznego w socjologii².

Znaczenie wymienionej książki polegało na tym, że Tadeusz Szczurkiewicz nie tylko przeprowadził gruntowną analizę i krytykę kierunków rasowo-antropologicznego i demograficznego, ale również dokładnie naświetlił szereg ważnych problemów ówczesnej socjologii — m.in.: znaczenie teorii dla praktyki, pojęcie środowiska społecznego, zasadnicze stanowiska socjologów w ujmowaniu grupy społecznej, psychologia a socjologia, etnosocjologia rodziny, wpływ prasy codziennej — demonstrując własny styl uprawiania socjologii, który sprowadzał się do wydobywania i możliwie dokładnego formułowania założeń, na których opierały się wymienione kierunki, precyzowania stosowanej terminologii w celu uniknięcia wieloznaczności, konsekwentnego doprowadzania procesu dowodzenia do końca oraz ujawniania wewnętrznych sprzeczności. Jest faktem znamionym, iż twierdzenia systematyczno-teoretyczne zawarte w pracy *Rasa, środowisko, rodzina* do dziś zachowały aktualność, mimo wydatnego wzbogacenia przez socjologów materiału empirycznego odnoszącego się do poruszonych w niej zagadnień.

W latach trzydziestych T. Szczurkiewicz wykładał socjologię na Uniwersytecie Poznańskim oraz jako profesor zwyczajny prowadził wykłady i seminaria magisterskie w Wyższym Katolickim Studium Społecznym w Poznaniu. Obok działalności naukowej i dydaktycznej pełnił funkcje w redakcjach pism naukowych. Był kierownikiem działu socjologicznego kwartalnika „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” oraz — w latach 1930–1934 — sekretarzem i redaktorem odpowiedzialnym „Przeglądu So-

¹ Por.: F. Znaniecki, *Recenzja książki T. Szczurkiewicza „Rasa, środowisko, rodzina”*, *Przegląd Socjologiczny*, t. 6, 1938, nr 3–4, s. 544.

² J. Ziółkowski, *Socjologia, [w:] Nauka w Wielkopolsce. Przeszłość i teraźniejszość*, Poznań 1973, s. 335–336.

cyjologicznego”, czasopisma, które walnie przyczyniło się do rozwoju socjologii w Polsce.

Wybuch II wojny światowej przerwał okres bardzo intensywnej i twórczej działalności Tadeusza Szczurkiewicza. W końcu 1939 r. wyjechał on do Warszawy, by uchronić się przed aresztowaniem. Od 1940 r. pracował w Sekcji Orzecznictwa Ubezpieczalni Warszawskiej. W roku następnym zaczął prowadzić wykłady z socjologii na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich. Zajęcia te odbywały się w warunkach stałego zagrożenia. W styczniu 1944 r. gestapo aresztowało jedenastu słuchaczy Wydziału Humanistycznego oraz prowadzącego zajęcia z socjologii dra W. Okińskiego. Niemal wszyscy aresztowani zostali przez Niemców rozstrzelani lub zamęczeni³. Po tych tragicznych wydarzeniach Szczurkiewicz musiał się ukrywać, nie przerwał jednak kontaktów ze studentami tajnych kompletów. Równoległe z pracą na tajnym uniwersytecie pełnił od połowy 1943 r. funkcję kierownika naukowego Instytutu Propagandy Polskiej, z zadaniem udzielania pomocy w redagowaniu raportów o zbrodniach hitlerowskich. Po upadku powstania warszawskiego T. Szczurkiewicz wraz z żoną Aleksandrą został wywieziony do obozu w Pruszkowie, a stamtąd, po przejściu przez kilka obozów, został przydzielony jako robotnik do pracy w fabryce w Christianstadt (obecnie Krzystkowie nad Bobrem), gdzie przebywał do momentu uwolnienia przez Armię Czerwoną.

Do Poznania T. Szczurkiewicz powrócił w maju 1945 r. i od razu przystąpił do odbudowy życia naukowego i dydaktycznego Uniwersytetu Poznańskiego. Wobec pozostania Znanięckiego na stałe w Stanach Zjednoczonych, objął uniwersytecką Katedrę Socjologii. Za najważniejsze zadanie uznał odtworzenie poznańskiego środowiska socjologicznego i zniszczonej w czasie wojny bazy materialnej Katedry Socjologii. Działalność na Uniwersytecie Poznańskim łączył z innymi obowiązkami. Między innymi w latach 1945–1949 był dyrektorem oddziału poznańskiego PIS, a od 1950 r. pełnomocnikiem ministra do organizowania w poznańskim środowisku akademickim instytutów i katedr.

W 1945 roku Tadeusz Szczurkiewicz został powołany jako profesor nadzwyczajny na Katedrę Socjologii na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Funkcję tę pełnił do momentu likwidacji tego wydziału w 1950 r. Z uniwersytetem toruńskim ponownie nawiązał kontakt w 1956 r., gdy jako profesor kontraktowy objął Katedrę Historii Filozofii. W związku z utworzeniem na Wydziale Humanistycznym kierunku filozofii władze wydziału zaproponowały mu stałe zatrudnienie na UMK. W 1957 r. Szczurkiewicz przeniósł się z Uniwersytetu Poznańskiego do UMK, obejmując Katedrę Historii Filozofii i Myśli Społecznej. W okresie późniejszym, po odejściu na emeryturę profesorów H. Elzenberga, a

³ Por.: W. Bartoszewski, *Socjologia w czasie okupacji. Tajny komplet na Żoliborzu*, Przegląd Socjologiczny, t. 8, 1946, z. 1–4, s. 210–212.

następnie T. Czeżowskiego, pełnił również obowiązki kuratora katedr logiki, filozofii i psychologii.

Spisy wykładów UMK, UAM i Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu odnotowały dużą liczbę wykładów i seminariów T. Szczurkiewicza z socjologii i filozofii, w tym również wykładów monograficznych. Wykłady te cechowała wielka erudycja, jasne i wszechstronne ujęcie przedmiotu, gruntowna analiza przedstawianych nurtów filozofii i socjologii. Na zajęcia prowadzone przez Profesora uczęszczali studenci nie tylko filozofii czy socjologii, ale również innych kierunków studiów. W okresie powojennym T. Szczurkiewicz rozszerzył więc zakres swej działalności, koncentrując uwagę głównie na pracy dydaktycznej i kształceniu kadr naukowych. Pod jego kierunkiem 15 osób przygotowało i obroniło prace doktorskie. Tadeusz Szczurkiewicz był opiekunem rozpraw habilitacyjnych J. Sztumskiego, S. Kozyr-Kowalskiego, T. Alek-Kowalskiego, F. Krzykały, J. Pawlaka. Występował również jako recenzent w wielu przewodach doktorskich i habilitacyjnych z zakresu socjologii i historii filozofii.

Tadeusz Szczurkiewicz pełnił rozmaite funkcje w radach naukowych, komitetach redakcyjnych czasopism, komitetach Polskiej Akademii Nauk: Komitecie Nauk Filozoficznych, Komitecie Nauk Socjologicznych, Komitecie Badań nad Zagadnieniami Społecznymi Polski Ludowej, Komitecie Badań Rejonów Uprzemysłowionych i Komitecie Badań nad Kulturą Współczesną. Był również długoletnim prezesem oddziałów Polskiego Towarzystwa Socjologicznego w Poznaniu i Toruniu.

W dniu 27 IV 1963 r. Rada Państwa nadała Tadeuszowi Szczurkiewiczowi tytuł profesora zwyczajnego.

W 1966 r. Profesor Szczurkiewicz przeszedł na emeryturę. Odtąd prowadził zajęcia zleczone z socjologii i filozofii dla studentów UMK, UAM i WSE w Poznaniu. Kontynuował również kształcenie młodej kadry naukowej.

W 1969 r. ukazało się obszerne dzieło T. Szczurkiewicza *Studia socjologiczne*. W pracy tej, oprócz rozpraw z *Rasy, środowiska, rodziny*, które zostały znacznie zmienione i rozszerzone, znalazły się nowe studia traktujące o ważnych aspektach teorii socjologicznej. Znaczenie *Studiów socjologicznych* polegało m.in. na tym, że T. Szczurkiewicz przeprowadził w nich wnikliwą analizę filozoficznych podstaw socjologii, a zwłaszcza ontologii życia społecznego. Uzasadniając swe stanowisko teoretyczno-metodologiczne zdecydowanie przeciwstawił się dość rozpowszechnionemu przekonaniu, że socjologia może rozwijać się jako nauka empiryczna bez uprzedniego wyjaśnienia, czym jest badana przez nią rzeczywistość społeczna.

W obszernej rozprawie *Niektóre problemy socjologii ogólnej* (1967) Tadeusz Szczurkiewicz stwierdził, że w rozważaniach socjologicznych należy wychodzić konsekwentnie od faktu współżycia społecznego (grupowego), jako faktu pierwotnego. Skoro grupa społeczna stanowi podłoże występowania

wszelkich zjawisk i procesów społecznych, socjologowie nie są w stanie zrozumieć badanej przez siebie rzeczywistości bez dokładnego wyjaśnienia, czym jest grupa. Kwestia istnienia czy nieistnienia grupy społecznej, jako ponadindywidualnej i ponadosobowej całości, jest zagadnieniem metasocjologicznym, tzn. zagadnieniem, które przy obecnym stanie wiedzy nie może być jednoznacznie rozstrzygnięte na gruncie socjologii empirycznej. Mimo to socjologowie muszą się do tej ważnej kwestii ustosunkować, gdyż zdają sobie sprawę, że „u podstaw ich poznawczego ujmowania rzeczywistości społecznej (współżycia społecznego) kryje się zawsze takie lub inne założenie ontologiczne dotyczące grupy społecznej”⁴.

Wielość stanowisk odnoszących się do zagadnienia rzeczywistości grupy społecznej daje się — zdaniem Szczurkiewicza — sprowadzić do czterech podstawowych: 1) nominalizmu, 2) fikcjonizmu, 3) modalizmu genetycznego (apriorycznego) i 4) realizmu. Według konsekwentnego nominalizmu termin „grupa społeczna” to nazwa, która nie ma żadnego desygnatu. W rzeczywistości badanej nie znajdziemy bowiem żadnego realnego przedmiotu, który byłby grupą społeczną. Istnieją tylko konkretne jednostki ludzkie, przejawiające określone działania. Charakter każdej grupy społecznej wyznaczony jest przez charakter wchodzących w jej skład jednostek. Nie ma więc żadnych faktów, które potwierdzałyby teorię grupy społecznej. Podstawową tezą fikcjonizmu jest twierdzenie, że „grupa społeczna” nie może być traktowana jako swoista, transindywidualna całość, gdyż jest to tylko nazwa zastępcza. Pojęcie „grupy społecznej” pojawia się w wyniku tendencji umysłu ludzkiego do upraszczającego wyobrażania sobie jako pewnej całości tego, co powtarzalne i złożone. Na skutek tej skłonności w świadomości jednostek pojawia się iluzoryczne wyobrażenie o grupie jako jednolitej całości. Zdaniem zwolenników fikcjonizmu socjolog w swych badaniach nie może ograniczyć się do tego, co w rzeczywistości społecznej obiektywnie istnieje, lecz musi również uwzględnić wytworzone przez umysł subiektywne fikcje, jeśli wywierają one wpływ na zachowanie się ludzi. Różnica między nominalizmem a fikcjonizmem polega na tym, że przedstawiciele fikcjonizmu, uwzględniając wpływ subiektywnych przekonań na działanie ludzi, odrzucają nominalistyczną koncepcję „redukcji indywidualizującej”⁵. Modalizm genetyczny wychodzi z założenia, że grupa społeczna nie jest rzeczywistością realną, istniejącą ponad konkretnymi jednostkami. Ale nie jest również zbiorem indywidualów czy fikcji umysłu. Jedynym realnym podmiotem życia społecznego jest „człowiek”. Jednakże „człowiek” to nie to samo, co „jednostka ludzka”. Modaliści genetyczni

⁴ Por.: T. Szczurkiewicz, *Studia socjologiczne*, Warszawa 1969, s. 338.

⁵ Termin „redukcja indywidualizująca” wprowadził Cz. Znamierowski w pracy *Prolegomena do nauki o państwie*. Przez „redukcję indywidualizującą” rozumiał on sprowadzanie zdań orzekających o całej klasie (zbiorze) przedmiotów do zdań orzekających o poszczególnych przedmiotach tego zbioru.

sądzą, że człowiek ma dwie wrodzone (aprioryczne) modalności istnienia: indywidualną i kolektywną. Przejawem modalności indywidualnej jest świadomość odrębności własnego „ja”, przejawem modalności kolektywnej, społecznej — świadomość w formie „my”, poczucie przynależności do określonej zbiorowości. W świadomości kolektywnej, jeśli osiąga ona wysoki stopień rozwoju, znika świadomość własnego „ja”. W wyniku tego procesu pojawia się złudzenie, że przedmiotem doświadczenia była jakaś grupa społeczna. Realizmem Szczurkiewicz nazywa stanowisko, które ujmuje grupę społeczną jako obiektywnie istniejącą, ponadindywidualną całość, posiadającą swoisty byt materialny lub idealny. Realizm w socjologii, jeśli jest stanowiskiem konsekwentnym, przyjmuje raczej formę realizmu metodologicznego, a nie ontologicznego. Pełni on funkcję dyrektywy nakazującej badanie procesów społecznych zachodzących w grupie bez rozstrzygania, czy grupa realnie istnieje, czy też nie.

Szczurkiewicz twierdzi, że żadna z wymienionych koncepcji ontologicznych nie została naukowo uzasadniona. Również w wersji metodologicznej stanowiska te nie wykazały swych walorów poznawczych. Jego zdaniem najbardziej uzasadniona jest

... hipoteza robocza, która [...] przyjmie, że punktem wyjścia nie jest człowiek izolowany, lecz człowiek współżyjący społecznie i przez fakt tego współżycia zdeterminowany. A ponieważ wszelkie współżycie społeczne zakłada istnienie organizacji, a każdy zbiór ludzi wykazuje w swoim zachowaniu społecznym swoistą, przynależną tylko temu zbiorowi organizację, stanowi grupę społeczną — wynika stąd dyrektywa, że w badaniach socjologicznych należy tak postępować i tak badać procesy społeczne, jak gdyby grupa społeczna była rzeczywistością, nie przesądzając zagadnienia istnienia grupy społecznej i świadomie powstrzymując się od jego rozstrzygnięcia⁶.

Kwestię niezbędności samowiedzy teoretyczno-metodologicznej socjologów Szczurkiewicz szczegółowo wyeksplikował w swych pracach odnoszących się do badań empirycznych. Stwierdził on, że nowoczesna socjologia rozwinęła szereg metod i technik badawczych mających zapewnić zdobycie możliwie pełnego i obiektywnego materiału empirycznego dla analizy procesów i struktur społecznych. Należy jednak zdawać sobie sprawę, ostrzegał T. Szczurkiewicz, nie tylko z pozytywnych właściwości stosowanych metod i technik badawczych, ale również z możliwości zniekształceń obrazu badanej rzeczywistości, jakie mogą pojawić się w wyniku niewłaściwego ich zastosowania. Po wyjaśnieniu, na czym polegają niebezpieczeństwa związane ze zbieraniem materiału empirycznego, T. Szczurkiewicz zajął się również sposobem ich opracowania. Stwierdził, że u niektórych polskich socjologów pojawiła się tendencja do powierzchownej analizy danych empirycznych, ograniczenia się do powtarzania w języku socjologicznym tego, co jawnie było zawarte w wypowiedziach osób badanych. Materiał, który winien być traktowany jako pierwszy, przygotowawczy etap analizy socjologicznej, staje się w tym wypadku jednocześnie ostatnim etapem poznania.

⁶ T. Szczurkiewicz, *Studia socjologiczne...*, s. 364.

Dyrektywę neopozytywistów, nakazującą przekształcanie wszelkich twierdzeń ogólnych w zbiór zadań protokolarnych, zamienia się tu w działanie odwrotne: przekładanie na język socjologiczny jawnej treści wypowiedzi, które ze względu na zawarte w nich oceny czy wartości nie mogą być zdaniami protokolarnymi. Zdaniem Szczurkiewicza tę nadmierną ostrożność może tłumaczyć jedynie pseudoempiryczny charakter zebranego materiału.

Zasadniczym celem socjologii empirycznej — podkreślał Szczurkiewicz — powinno być odkrywanie nowych związków zależności na podstawie danych empirycznych, precyzowanie aparatury pojęciowej oraz budowanie teorii, które dawałyby coraz bardziej dokładny obraz rzeczywistości społecznej⁷.

Nie ulega wątpliwości, że powyższe zasady w całej rozciągłości odnoszą się do twórczości T. Szczurkiewicza prezentowanej w *Studiach socjologicznych* i w innych jego pracach teoretycznych.

W 1995 r. minie setna rocznica urodzin Tadeusza Szczurkiewicza. Dla uczczenia pamięci Profesora pracownicy Instytutu Filozofii UMK przygotowali niniejszy zbiór rozpraw. Rozprawy poprzedzone są pracą T. Szczurkiewicza *Fazy rozwoju myśli ludzkiej (przednaukowej)* opublikowaną wcześniej w „Nurcie” w numerach 8 (100) i 9 (101) z roku 1979.

Józef Pawlak

PROFESSOR TADEUSZ SZCZURKIEWICZ

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das Leben und die wissenschaftliche Tätigkeit des Tadeusz Szczurkiewicz waren eng mit der Geschichte der Soziologie in Polen verbunden. Dieser Gelehrte von Rang gehörte zu den Mitschöpfern der Posener Soziologischen Schule, die Florian Znaniecki gegründet hat.

Tadeusz Szczurkiewicz wurde am 20. November 1895 in Pilzno (gegenwärtige Wojewodschaft Tarnów) geboren. Anfangs studierte er Philosophie an der Jagiellonen-Universität und nachher an der Universität in Poznań. Unter dem Einfluß von F. Znaniecki, der seit 1920 den Lehrstuhl für Soziologie und Philosophie der Kultur leitete, hat sich T. Szczurkiewicz für Soziologie als Hauptfach seines Studiums entschieden. Den Doktorgrad hat er im Jahr 1931 erworben. Sieben Jahre später, 1938, hat er sich auf Grund der Habilitationsschrift *Rasse, Milieu, Familie* habilitiert. Der Habilitationsschrift ist ein wichtiges wissenschaftliches Ereignis geworden, weil ihr Autor zu den grundsätzlichen theoretischen Problemen der Soziologie Stellung genommen hat. Seit 1921 war Szczurkiewicz Sekretär des Soziologischen Instituts und seit 1937 Vizedirektor des Polnischen Soziologischen Instituts in Poznań. Den zweiten Weltkrieg hat er in Warschau verbracht, wo er an dem geheimen Universitätsunterricht aktiv teilgenommen hat. Nach Poznań ist er im Jahr 1945 zurückgekehrt. Als sich T. Znaniecki entschlossen hat in den Vereinigten Staaten zurückzubleiben, hat T. Szczurkiewicz den Lehrstuhl für Soziologie

⁷ Idem, *Niektóre uwagi krytyczne o ankietach*, [w:] *Studia socjologiczne...*, s. 52.

an der Universität in Poznań übernommen. Gleichzeitig wurde er als außerordentlicher Professor zum Lehrstuhl für Soziologie an der Nikolaus-Kopernikus-Universität in Toruń berufen. Die Verzeichnisse der Vorlesungen der Nikolaus-Kopernikus-Universität und der Universität in Poznań haben eine große Zahl der Vorlesungen, darunter auch monographischer Vorlesungen des T. Szczurkiewicz enthalten. An seinen Vorlesungen haben nicht nur die Studenten der Soziologie oder Philosophie sondern auch Studenten anderer Studienfächer teilgenommen. Unter seiner Leitung haben 15 Personen ihre Doktorarbeiten verteidigt. Tadeusz Szczurkiewicz hat verschiedene verantwortliche Posten in den wissenschaftlichen Ausschüssen der Polnischen Akademie der Wissenschaften, wissenschaftlichen Räten und Redaktionskollegien vieler Zeitschriften bekleidet. Er war der Gründer und mehrjähriger Präsident der Abteilungen Polnischer Soziologischer Gesellschaft in Poznań und in Toruń gewesen. Im Jahr 1963 hat ihm der Staatsrat den Titel des ordentlichen Professors verliehen. 1969 wurde er in den Ruhestand versetzt. Trotz dem schlechten Gesundheitszustand hielt T. Szczurkiewicz Vorlesungen und leitete Seminare. In demselben Jahr (1969) ist sein umfangreichstes Werk *Soziologische Studien* erschienen. In diesen Werk neben den bedeutend umgearbeiteten und erweiterten Abhandlungen aus der *Rasse, Milieu, Familie* sind neue Studien über wichtige Gesichtspunkte der soziologischen Theorie enthalten.

Die Bedeutung der *Soziologischen Studien* lag u.a. darin, daß in ihnen eine eingehende Analyse philosophischer Grundlage der Soziologie, insbesondere der Ontologie des gesellschaftlichen Lebens der Autor durchgeführt und noch deutlicher seinen eigenen Stil soziologischer Forschungen dargestellt hat.

Zu Ehren des 100. Geburtstags Tadeusz Szczurkiewicz haben die im Institut für Philosophie der Nikolaus-Kopernikus-Universität beschäftigten Wissenschaftler vorliegende Abhandlungensammlung vorbereitet. Sie wird durch die Abhandlung des Professors *Die Entwicklungsphasen des menschlichen (vorwissenschaftlichen) Gedankens* vorausgeschickt.